

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กลุ่มชาติพันธุ์ไทมีได้มีเฉพาะแต่ชาวไทยสยามในประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังปรากฏหลักฐานการกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะอุษาคเนย์ และในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทยมาเป็นเวลาช้านาน “ไทจีน” เป็นอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยและดำรงวิถีตามวัฒนธรรมของตน มีการปรับความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายในไทยได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังคงรูปลักษณะของวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้อย่างน่าสนใจพร้อมกับการปรับเปลี่ยนตามช่วงเวลาได้อย่างกลมกลืน

ถิ่นฐานดั้งเดิมของไทจีนอยู่ที่เมืองเชียงตุงในพม่า มูลเหตุของการอพยพของชาวไทจีนบางส่วน ลงมาอยู่ในเมืองเชียงใหม่มีอยู่ว่าในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2347 ถึงปีพุทธศักราช 2354 เป็นยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ของ “พระเจ้ากาวิละ” (พญาควิลูหรือ นายขนานกาวิละ) เจ้าผู้ปกครองนครเชียงใหม่พระองค์แรกในสมัยนั้น) ปกครองระหว่างปีพุทธศักราช 2324 - 2358) ซึ่งตรงกับช่วงปลายรัชกาลที่ 1 และต้นรัชกาลที่ 2 แห่งราชวงศ์จักรีของกรุงรัตนโกสินทร์ (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยรัชกาลที่ 2)

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในคราวนั้น พระเจ้ากาวิละเจ้าผู้ปกครองนครเชียงใหม่ได้ให้เจ้ามหาอุปราชธรรมลังกา (พระยาธรรมลังกา) ราชอนุชาผู้น้องของพระองค์ คุมกำลังไปตีเมืองเชียงแสนได้สำเร็จ แล้วกวาดต้อนครัวเรือนเมืองเชียงแสนทั้งหมด จำนวนประมาณ 23,000 คนเศษ กลับมายังเมืองเชียงใหม่ ต่อมาได้ผลัดเปลี่ยนกับญาติวงศ์ ยกกำลังออกไปตีบ้านเมืองใหญ่ต่างๆ ทั่วละแวกเมืองสองเมืองเรื่อยมา บางแห่งก็มีการต่อสู้บ้างแห่งก็ยอมแพ้ติดตามมาง่ายๆ นับตั้งเมืองฝาง (อำเภอฝาง) ไปจนถึงเมืองเชียงแสน เชียงราย เชียงคำ เชียงของ เมืองปู้ เมืองสาด เมืองก่าย เมืองพะยาก เมืองเลน เมืองยอง เมืองเชียงตุง เมืองซอน เมืองยู้ เมืองหลวย เมืองฝัว เมืองลวง เมืองเชียงขาง เมืองเชียงแข็ง เมืองตองกาย เข้าถึงดินแดนสิบสองปันนาฝั่งแม่น้ำคง (สาละวิน) เมืองยวม (อำเภอแม่สะเรียง) เมืองขุนยวม เมืองแม่ฮ่องสอน เมืองแหง เมืองคอง เมือง

ปาย เมืองตะกั่วถ้ำ เมืองท่าคำฝ้าง เมืองผาปูน เมืองยางแดง เมืองยางส่วยกะบาง เมืองจัวลาย เมืองกิติและเมืองจิวต เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อกวาดต้อนครัวแต่ละเรือนกลับมายังเมืองเชียงใหม่

เมืองเชียงตุงของชาว "ไทเขิน" ได้ถูกพม่าโจมตี เพื่อต้องการให้เมืองเชียงตุงเป็นเมืองขึ้น ในครั้งนั้น "เจ้ามหาขานาน" ซึ่งเป็นกษัตริย์ของชาวไทยเขิน ได้ขอความช่วยเหลือจากเมืองเชียงใหม่ "พระเจ้ากาวิละ" เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่จึงได้ให้ "เจ้าพุทธวงศ์" (พระยาพุทธวงศ์ ซึ่งต่อมาได้เป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์ที่ 4) คุณกำลังยกทัพไปช่วยเจ้ามหาขานานขับไล่พม่าที่เมืองเชียงตุงแต่ไม่สำเร็จ จึงได้ถอยทัพมารออยู่ที่เมืองยอง โดยมีกองทัพของ "เจ้ามหาอุปราชธรรมลังกา" (พระยารธรรมลังกา ซึ่งต่อมาได้เป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์ที่ 2) และเจ้านายอื่นๆ ได้ยกทัพไปช่วยเหลืออีกแต่ก็ไม่สำเร็จ จึงถอยกลับมายังเมืองเชียงใหม่

"เจ้ามหาขานาน" กษัตริย์ของชาวไทยเขิน ก็ได้นำชาวไทเขินส่วนหนึ่งที่สมัครใจ จากหมู่บ้าน ต่าง ๆ ของเมืองเชียงตุง อพยพติดตามเจ้ามหาขานาน ลงมากับกองทัพเมืองเชียงใหม่ลงมาตั้งรกรากถิ่นฐานใหม่ที่เมืองเชียงใหม่ และบริเวณโดยรอบตัวเมืองเชียงใหม่ ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ชาวไทเขินแต่ละบ้าน (หมายถึงหมู่บ้านที่อยู่ในเมืองเชียงตุง) เมื่อมาถึงเมืองเชียงใหม่พร้อมกับเจ้ามหาขานานกษัตริย์ของชาวไทยเขินแล้ว ก็ได้รวมกลุ่มเครือญาติของตนเองที่มาจากหมู่บ้านเดียวกัน กระจายกันออกไปจับจองหาที่อยู่ใหม่เป็นกลุ่มๆ กลุ่มละหนึ่งหมู่บ้านบ้าง หรือหลายกลุ่มต่อหนึ่งหมู่บ้านบ้าง กลุ่มใหญ่บ้างกลุ่มเล็กบ้าง เริ่มตั้งแต่บริเวณรอบๆ กำแพงเมืองเชียงใหม่ และบริเวณที่ห่างไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่หลายสิบกิโลเมตรก็มี แยกย้ายกันไปตามความต้องการของแต่ละกลุ่ม เช่น บ้านจัวลาย(บ้านจัวลาย) ตำบลหายยา ตั้งอยู่ทางทิศใต้ใกล้ๆ กับกำแพงเมืองเชียงใหม่ บ้านท่ากระดาศ ตำบลฟ้าฮ่าม ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ห่างจากกำแพงเมืองเชียงใหม่ประมาณ 5 กิโลเมตร

ส่วนชาวไทยเขินที่เดินทางไปหาที่อยู่ที่ยังห่างไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 20 - 30 กิโลเมตร แต่ก็ยังอยู่ในเขตนครเมืองเชียงใหม่ เช่น ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของตัวเมืองเชียงใหม่ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอสันป่าตอง ก็มีบ้านปาลานและบ้านต้นแหน

ชาวไทยเขินที่เลือกทำเลที่ตั้งไปทางทิศตะวันออกของทิศตะวันออกของตัวเมืองเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ห่างไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 15 - 30 กิโลเมตรมีหลายหมู่บ้าน อาทิ เช่น ในเขตอำเภอดอยสะเก็ด เขตอำเภอสันทราย ในเขตอำเภอสันกำแพงในปัจจุบัน มีบ้านสันข้าวแคบ ฯลฯ¹

"การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระบบนิเวศวิทยา วัฒนธรรมซึ่งสัมพันธ์กับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ของไทเขิน บ้านต้นแหนน้อย ตำบลท่าวังพร้าว อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่" อันเกี่ยวเนื่องกับเศรษฐกิจชุมชนมีผู้ศึกษาเอาไว้แล้วบางส่วนและจากการสำรวจ

เบื้องต้นพบว่ากลุ่มชาวบ้านให้ความสำคัญของชาติพันธุ์ของตนมีการร่วมมือกัน ในเชิงอนุรักษ์ อันเป็นแนวทางในการศึกษาต่อได้ในหลายๆ ด้าน เนื่องด้วยผู้ศึกษาสามารถนำข้อมูล และกายภาพที่พบมาศึกษาเปรียบเทียบได้ในเชิง นิเวศวิทยา วัฒนธรรมได้ อีกทั้งยังมีเอกสารหลายๆ ฉบับที่กล่าวถึงประวัติ ไทเขินเอาไว้มากมาย แต่ผู้ศึกษายังมิพบเห็นข้อมูลทางด้าน ของระบบนิเวศพื้นที่ และสถาปัตยกรรม อีกทั้งผู้ศึกษามีความสนใจในกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน และระบบนิเวศวิทยา จึงใคร่ที่จะศึกษาถึงระบบนิเวศวิทยา วัฒนธรรมซึ่งสัมพันธ์กับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ของไทเขิน ในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำระบบนิเวศวิทยา วัฒนธรรมซึ่งสัมพันธ์กับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ของไทเขิน มาเปรียบเทียบกันในระบบต่างๆ ที่มีความแตกต่างกันออกไป

จากสภาพสังคม และวัฒนธรรมในยุคปัจจุบันแต่ละท้องถิ่นตนเอง มีการพัฒนาเรื่อยมา นับแต่มีระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาทั้งการดำรงชีวิต สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ และความทันสมัยทางการก่อสร้าง จากนั้นการดำรงชีวิตเริ่มมีความเป็นส่วนตัวที่มากขึ้นอย่างชัดเจน โดยมีการกำหนดพื้นที่ๆ สามารถรับรู้ได้โดยตัวผู้อยู่อาศัยเองซึ่งอาศัยได้กำหนด และสร้าง “ที่ว่าง” ที่มีความเป็นส่วนตัว และไม่สามารถรับรู้ได้จากภายนอก (แต่รับรู้ได้จากภายในสู่ภายนอก โดยผู้อยู่อาศัยเอง) “นิเวศวัฒนธรรมไทเขิน” อีกกรณีหนึ่งที่มีวิวัฒนาการสูงในทางด้านกายภาพ และยังส่งผลไปยัง สถาปัตยกรรม แต่ยังคงมีการดำรงชีวิตที่ใกล้เคียงกับ อดีตสูง (การดำรงชีวิตอย่างบรรพบุรุษ ที่ดำรงไว้) แต่ตัวแปรที่สำคัญที่มีผลกับการเปลี่ยนแปลงนิเวศวิทยาวัฒนธรรมคือ เทคโนโลยีนอกเหนือจากการดำรงที่เป็นอยู่ จากบทความข้างต้นนี้จึงมุ่งความสนใจมาที่นิเวศ หรือ การอาศัยระบบนิเวศวิทยาโดยมีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง กรณีศึกษา นิเวศวิทยาวัฒนธรรม ที่ยังคงหลงเหลือร่องรอยจากอดีตมาถึงปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะทำความเข้าใจความคิดของผู้อยู่อาศัยในการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับนิเวศของพื้นที่ๆ ยังคงอดีตมาตามพื้นถิ่นของตนท่ามกลางระบบโครงสร้างทางเทคโนโลยีที่ก่อให้เกิดวิวัฒนาการตามมาในปัจจุบัน

ข้อมูลที่เป็นโครงการนำร่องจะนำมาใช้ในการศึกษาวิจัยในโครงการนี้คือรายงานวิจัยเรื่อง “ชุมชนหมู่บ้านลุ่มน้ำขาน²” ซึ่งเป็นการศึกษาด้านเศรษฐกิจชุมชน งานที่ต่อยอดเพื่อการศึกษาโครงการนี้คือการลงสำรวจพื้นที่เชิงภาคสนามใน หมู่บ้านไทเขิน ภายในประเทศไทย ซึ่งอันได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ไทเขินในจังหวัดเชียงใหม่ โดยการสำรวจ และการสัมภาษณ์จาก ผู้อยู่อาศัยบริเวณ อำเภอสันป่าตอง โดยเฉพาะ หมู่บ้าน “ต้นแห่น้อย” เนื่องจากหมู่บ้านมีความสมบูรณ์ทางกายภาพของพื้นที่ภายในชุมชน และยังคงดำรง อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเอาไว้อย่างชัดเจน โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายทางผู้สูงอายุ และชนรุ่นหลัง ที่ยังคงอยู่ในรูปแบบนิเวศวัฒนธรรมที่มีการปรับเปลี่ยนจากอดีตถึงปัจจุบัน และนำมาเปรียบเทียบถึงความแตกต่างกัน ด้วยปัจจัยหลายๆ

อย่างที่คุณศึกษาเห็นสมควร นอกจากนี้บทสัมภาษณ์ของผู้อยู่อาศัยเองจะถูกนำมาใช้ประกอบเพื่อให้รับรู้ถึงพัฒนาการของนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ที่ส่งผลต่อการวางผังบริเวณ และสถาปัตยกรรมได้ชัดเจนขึ้น ประการที่สำคัญของการศึกษาค้นคว้านี้จะมองเห็นถึงความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบนิเวศวัฒนธรรมตามวิวัฒนาการอย่างเห็นได้ชัดโดยตัวผู้อยู่อาศัยเอง และปลูกจิตสำนึกให้กับผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่ให้สำนึกในจิตของตนเพื่อการดำรงอยู่ของ วัฒนธรรมให้สัมพันธ์กัน และรวมถึงสถาปัตยกรรมในรูปแบบดั้งเดิมได้มากที่สุดทั้งนี้ผู้ศึกษายังได้ข้อมูลจากที่ให้ความสนใจวัฒนธรรมทางชาติพันธุ์ของตนเองจึงเลือกศึกษาในพื้นที่จังหวัดดังกล่าวนี้

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- เพื่อศึกษาระบบนิเวศวิทยา วัฒนธรรมของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ไทเขิน ที่ปรับเปลี่ยนไปตามความแปรเปลี่ยนของอัตภาพเมืองเชียงใหม่
- เพื่อศึกษาระบบความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรม ความเป็นอยู่ กับสภาพแวดล้อม เพื่อศึกษาวิวัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงของนิเวศวิทยา วัฒนธรรมพื้นถิ่น ไทเขิน จากอดีต ปัจจุบันและในอนาคต โดยมีความเชื่อมโยงในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนไทเขินกับสภาพแวดล้อม
- เพื่อศึกษาในรูปแบบการวางผังบริเวณของหมู่บ้าน และสัมพันธ์กับกายภาพของตัวเรือน
- เพื่อนำระบบนิเวศวิทยา วัฒนธรรมซึ่งสัมพันธ์กับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ของไทเขิน มาเปรียบเทียบกันในระบบต่างๆ ที่มีความแตกต่างกันออกไปในรูปแบบการวางผังบริเวณของหมู่บ้าน

3. คำถามในการวิจัย

- อะไรคือปัจจัยหลักที่เป็นสื่อในการปรับตัวให้ชีวิต และสภาพแวดล้อมของชาวไทเขินมีสภาพสมดุล
- ระบบสังคมที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต และสภาพแวดล้อมของไทเขินคืออะไร
- ความแปรเปลี่ยนของสภาพแวดล้อม และวิถีชีวิตของชาวไทเขินเกี่ยวเนื่องกับปัจจัยใด
- ระบบนิเวศมีอิทธิพลต่อการวางผังหมู่บ้าน และสภาพทางกายภาพของเรือนอย่างไร

4. ปัญหาการวิจัย

- การโยกย้ายถิ่นฐานที่ตั้งในสภาพแวดล้อมใหม่ที่ต่างจากเดิม
- การเลือกที่ตั้งหมู่บ้านโดยการปรับตัวให้วงจรชีวิตสัมพันธ์กับระบบนิเวศน์โดยสัมพันธ์กันกับวัฒนธรรม
- การปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมใหม่

5. สมมติฐานการวิจัย

- งานวิจัยนี้ตั้งสมมติฐานว่าระบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทเขินปรับเปลี่ยนตามความเปลี่ยนแปลงของ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และการพัฒนาสาธารณูปโภคของเมืองเชียงใหม่อันเป็นที่ส่งผลต่อรูปพรรณสัณฐานของหมู่บ้าน และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

6. ขอบเขตการวิจัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ขอบเขตด้านข้อมูล

- ศึกษาจากเอกสารที่ปรากฏเกี่ยวเนื่องกับเนื้อหาวัฒนธรรมไทเขิน และเอกสารที่มีผู้ทำการวิจัยเอาไว้แล้ว
- สัมภาษณ์ระบบนิเวศวัฒนธรรมทางกายภาพของพื้นที่ที่ตั้งสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย

ขอบเขตด้านพื้นที่ เลือกศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย

- พื้นที่ทำการศึกษา กรณีศึกษา "บ้านต้นแห่น้อย" อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

7. ข้อตกลงเบื้องต้น

- เพื่อศึกษาระบบนิเวศวัฒนธรรมทางกายภาพของพื้นที่ที่ตั้งสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทเขินภายในประเทศไทยกรณีศึกษา " บ้านต้นแห่น้อย " เขตอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

8. นิยามศัพท์เฉพาะ

ไทยจีน	หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกลุ่มหนึ่งที่อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในประเทศไทยและกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่นอกประเทศไทยไปพร้อมๆ กันด้วย
วัฒนธรรมไทยจีน	หมายถึง วิถีชีวิตของชาวไทจีนที่ได้รับการปฏิบัติ สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษในด้านศาสนา เศรษฐกิจ การกินการอยู่ ตลอดจนภาษา และวรรณกรรมของชาวไทจีน
การสืบทอด	หมายถึง การได้รับความรู้ในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทจีน
วิวัฒนาการ	หมายถึง การปรับเปลี่ยน เปลี่ยนแปลง หลากๆ สิ่งโดยมีตัวแปร
นิเวศวิทยา	หมายถึง ระบบธรรมชาติของพื้นที่
วัฒนธรรม	หมายถึง วิถีชีวิตของ ชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่ง (ชาวไทจีน) ที่ได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ
นิเวศวิทยาวัฒนธรรม	หมายถึง ระบบธรรมชาติของพื้นที่ซึ่งสัมพันธ์วิถีชีวิตของ ชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่ง (ชาวไทจีน) ที่ได้รับการปฏิบัติ สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษไทยใช้วัฒนธรรมเป็นสื่อในการปรับตัวให้ธรรมชาติ และวิถีชีวิตมีความสมดุล

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับไทจีน

ก่อนทำการศึกษาและการลงพื้นที่เพื่อสำรวจภาคสนามนั้นผู้ศึกษาจำเป็นต้องศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องของชาติพันธุ์ ไทจีนทั้งเอกสารที่ปรากฏในประเทศไทยและเอกสารที่เกี่ยวข้องในเชียงตุง ประเทศพม่า ในเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์และสามารถหาเหตุผลได้ชัดเจนจากวัตถุประสงคที่ตั้งเอาไว้

ในการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องของชาติพันธุ์ ไทจีนนั้นพบว่าเอกสารส่วนใหญ่ที่พบจะเกี่ยวเนื่องกับชาติพันธุ์โดยพบข้อมูลของประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ มูลเหตุของการอพยพจากเชียงตุง สู่ประเทศไทย และส่วนใหญ่จะไม่พบถึงรูปแบบ ระบุลักษณะทางสถาปัตยกรรมแต่จะพบเกี่ยวเนื่องกับ วิถีการดำเนินชีวิต และเนื้อหาบางส่วนมีน้อยมากผู้ศึกษาจึงต้องอาศัยการลงสำรวจภาคสนาม และการเก็บของมูลโดยการสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้อาศัยในบริบทชาติพันธุ์เพิ่มเติมซึ่งมีเหตุผลและข้อเท็จจริงแตกต่างกันไป

การศึกษาเอกสารเกี่ยวเนื่องนั้นจะเริ่มต้นตั้งแต่เอกสารทางประวัติศาสตร์พันธุ และรวมไปจนถึงการลงพื้นที่เพื่อสำรวจภาคสนาม เอกสารมีดังนี้ เริ่มจากเอกสารที่ง่ายต่อความเข้าใจโดยรวมของชาติพันธุ์คือ ภูมิปัญญา พัฒนาการและความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทย-ไท คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น สถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนไทเขินเชียงตุง ภูมิปัญญา พัฒนาการและความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทเขินเชียงใหม่ละเซียงตุง อรศิริ ปาณินท์ สมคิด จิระทัศนกุล อวิรุทธิ์ เจริญทรัพย์ ดวงเงิน พูนผล พินัย สิริเกียรติกุล ปีที่ศึกษา 2547 เนื้อหาที่พบในการศึกษาคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนไทเขินเชียงตุงนี้ได้พบว่า เรือนไทเขินเชียงตุงมีคุณสมบัติของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในตัวเองอย่างเต็มเปี่ยม ทั้งในแง่ความสัมพันธ์กับระบบนิเวศน์ การอยู่อาศัยที่ยั่งยืนในเรือน การใช้วัสดุหมุนเวียนในการก่อสร้าง และการจัดการน้ำในการดำรงชีวิต เป็นหมู่บ้าน เรือนและกลุ่มชนที่อบอุ่น เอื้ออาทร พอเพียงและพอดี การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาวัฒนธรรมไทยเขิน บ้านสันกำแพงปลา ตำบลทรายมูล อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ พระครูสิทธิปัญญามารณ์ อดิศักดิ์ ไชยपालะ ปีที่ศึกษา 2546 การศึกษารูปแบบและการใช้สอยเรือนไม้พื้นถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ วิชุลดา นิลม่วง ปีที่ศึกษา 2541 แนวทางการอนุรักษ์เรือนพื้นถิ่นภาคเหนือ ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ ปีที่ศึกษา 2540 เอกสารด้านประวัติศาสตร์ของชาติพันธุ์ไทเขินซึ่งสามารถศึกษาเชื่อมโยงเรื่องราวการตั้งถิ่นฐานไปจนถึงสถาปัตยกรรม อันประกอบด้วยเล่าเรื่องเมืองเชียงตุง เมืองพยากและเมืองเลน อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว ปีที่ศึกษา 2537 ประวัติศาสตร์เมืองเชียงตุง รัตนพร เศรษฐกุล ปีที่ศึกษา 2537 ตงกับวรรณกรรมพื้นบ้านนฤมล เรื่องรังษี ปีที่ศึกษา 2537 และประเภทเอกสารตำนาน วรรณคดี ภาษา ได้แก่ พงศาวดารเมืองเชียงตุง ทวี สว่างปัญญางกูร ปีที่ศึกษา 2533 ตำนานเมืองยอง ทวี สว่างปัญญางกูร ปีที่ศึกษา 2527 เอกสารประเภทตำนาน วรรณคดี ต่างๆ นี้ทำให้ผู้ศึกษาทราบถึงสภาพการดำเนินชีวิตของชาวไทเขินในอดีตได้ชัดเจนขึ้น อีกทั้งยังมีเอกสารสำคัญที่ผู้ศึกษาสามารถมองเห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทเขินในเชียงใหมได้ชัดเจนจากเอกสาร ชุมชนหมู่บ้านลุ่มน้ำขาน พรพิไล เลิศวิชา อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว ปีที่ศึกษา 2546 ซึ่งได้ศึกษาโดยรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในพื้นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำขาน จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสามารถมองเห็นถึงระบบนิเวศวิทยา วัฒนธรรมของชาติพันธุ์ต่างๆ และส่งผลต่อรูปลักษณ์และรูปแบบประเพณีความเป็นอยู่และส่งผลถึงสถาปัตยกรรม

จากเอกสารผู้ศึกษาจะพบข้อมูลทางประวัติศาสตร์มากมาย และการดำรงชีวิตตามบริบทของเมืองและมีความแปรเปลี่ยนตามกาลเวลา แต่ไม่พบข้อมูลที่ศึกษาถึงระบบนิเวศวิทยาที่ส่งผลต่อรูปแบบของสถาปัตยกรรมโดยตรงจึงต้องมีการศึกษาถึงรูปแบบของสถาปัตยกรรมระบบนิเวศวิทยาที่สัมพันธ์กันโดยการปฏิบัติงานภาคสนามเองโดยทั้งสิ้น

เชิงอรรถท้ายบทที่ 1

¹วีระชาติ พاجرทิศ, ประวัติการตั้งบ้าน – วัด – โรงเรียน ของชาวไทเขินบ้านป่าป๋อง (ม.ป.ท., 2545. พิมพ์ในงานศพนายน้อยเหลา พاجرทิศ เมษายน 2545.), 3 - 4.

²พรพิไล เลิศวิชา และ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, ชุมชนหมู่บ้านลุ่มน้ำขาน (นนทบุรี : โรงพิมพ์ธารปัญญาเอ็ดดูเคชั่น, 2546), 2.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์